

REPUBLIEK VAN SUID-AFRIKA

WET OP PUBLIKASIES EN VERMAAKLIKHEDE, 1963

VERKLARING UITGEREIK INGEVOLGE ARTIKEL AGT

NOMMER VAN VERKLARING:52/68.....

Hierby word verklaar dat die publikasie ~~(XXXXXX)~~
~~XXXXXX~~ wat hieronder beskryf word deur die Raad van
 Beheer oor Publikasies ondersoek is en na die oordeel
 van die Raad bevind is soos daarteenoor aangedui.

Adrianus H.
 VOORSITTER VAN DIE RAAD VAN
 BEHEER OOR PUBLIKASIES.

PLEK: KAAPSTAD

DATUM: 1955-5-13

1. BESONDERHEDE VAN AANSOEKER:

- (i) Volle naam: Ds. D.F.B. de Beer
- (ii) Beroep: Predikant in Sinodale diens.
- (iii) Aard van besigheid:
- (iv) ~~XXXXXX~~ WERKSADRES:
 Genl. PietvJoubert-gebou, Visagiestraat 218,
 PRETORIA.
- (v) Posadres: Posbus 433, PRETORIA.

(i) Naam en/of beskrywing van publikasie of voorwerp.	(ii) Skrywer of vervaardiger	(iii) Uitgewer en sy adres.	(iv) Onderwerp waaroor publikasie of voorwerp handel.	(v) Netto verkoopprys van publikasie of voorwerp aan 'n uitvoerder in die Republiek.
MISKIEN NOOIT.	André P. BRINK.	Human & Rousseau.		

3. Bedrag hiermee ingesluit

ALLEENLIK VIR OFFISIELE GEBRUIK

Nummer en datum van verklaring

Beh. nr R-00 ant vang

Restechnipe 5/9/68
in Bulanku 5/9/68

Ned. Geref. Kerk van Noord- en Suid-Transvaal
Sinodale Kommissie vir Openbare Sedelikheid
(SINKOPS)

PREDIKANT IN SINODALE DIENS:
Ds. D. F. B. DE BEER

TELEPHONE:
KANTOOR: 3-5691/2/3
WONING: 74-2010
TELEGRAMME: KERKSAKE, PRETORIA.

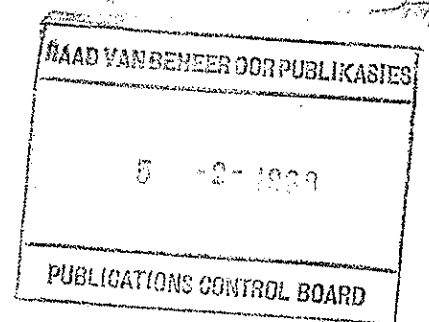
VERWYS ASB. NA:

3/3

GENL. PIET JOUBERT-GEBOU,
VISAGIESTRAAT 218,
POSBUS 433
PRETORIA

2 Februarie 1968

Die Sekretaris,
Raad van Behoer oor Publikasies,
Nuwe Arbeidsgebou 541,
Barrackstraat,
KAAPSTAD.

Geagte heer,

i/s: DIE BOEK „MISKIEN NOOIT” VAN
ANDRÉ BRINK.

Hiermee versoek ek beleef dat die boek Miskien Noit van André P. Brink deur u Raad ondersoek sal word ingevolge Art.8(1)a van die Wet op Publikasies en Vermaaklikhede.

Ek sluit die vereiste fooi van R2 in en stuur u 'n eksemplaar van die boek per meegaande pos.

Ek meen dat die boek as ongewens verklaar moet word om die volgende redes:

- I. Die tema van die verhaal, wat soms oorslaan in voorstellings van filmbeelde van die episodes, is onsedelik - die saamlewe en saamslaap van 'n geskeie man met een of meer jongmeisies wat hy in die strate van Parys reeksgeloop het.

B11.51,56,64,66,88,170 ens.

*Tjek R2.00 ontvang
J.A. Akerman 5/2/68.
H2 Esthuys 5/2/68.*

2/.....

Hierdie beskrywings is o.i. skadelik vir die openbare sedes (Art.5(2)a Wet op Publikasies)

- II. Die beskrywings van prostitusie en owerspel by ander as die hoofkarakters, die besmetting deur geslagsiektes, is ook aanstootlik vir die openbare sedes - veral van jeugdige lesers wat die boek lees of studente vir wie dit as letterkunde waarskynlik voorgeskryf sal word.

Bl.10-20, 55,135,136, 169-171, ens. vgl. Art.5(2)-Wet op Publikasies.

- III. Die beskrywings wat geslagsomgang suggereer, en ook filmbeelde daarvan fantaseer is o.i. onweloweglik en het die strekking om veral jeugdige en ongehuide lesers en lesersse te prikkel en hul gedagtes te verderf of te laat ontaard. Jongmense sal aan die invloed van hierdie boek blootgestel wees omdat dit waarskynlik as letterkunde vir skole of universiteite voorgeskryf sal word.

Bl.15,19-20,36-38,80,124,170. Vgl. Art.6(1)a Wet op Publikasies)

Die skrywer erken dat die sensualiteit doolbewus in die boek ingevoer word omdat o.m. dit dan beter sou „verkoop" (bl.13).

- IV. Beskrywings van naaktheid met suggestiewe verwysings na „klein borsies met blekerige tepeltjies" en na die vroulike geslagsorgane is hoogs onweloweglik en beteken om veral jeugdige lesers te prikkel en hul gedagtes te verderf of te laat ontaard.

Bl.13,24,51-52,56,80,97,125-126.

- V. Sekere Bybelse sinspelings word godslasterlik aangewend.

Bl.37,68,110 (vgl. Art.5(2)b Wet op Publikasies).

- VI. Die boek bevat aanstootlike verwysings na ontlasting by mense en diere.

Bl.80-81,127 (vgl. Art.5(2)a Wet op Publikasies).

Ten slotte een voorbeeld: Bl. 97

"Hy staan on en lê sy hande op haar elmboë. "Kom slaap by my. En moenie weer teruggaan nie."

Anderkant hul stemme lê die granaat op die écritoire.

"Belowe my jy sal nie teruggaan nie."

"Ek weet nie. Ek het vanaand geskrik."

"Waarom het hy jou die granaat gegee?"

"Hy wou het vriendelik wees."

"Jy moet dit nie eet nie."

"Jy's tog nie bygelowig nie."

"Jy moet dit nie eet nie!"

Hy beweeg sy regterhand oor haar arm na die jeukplekkie.

"Ek voel vuil," sê sy. "En ek jeuk. Ek moet eers was."

Sy draai weg, tap water in die bak, en stroop haar klere onseremonieel van haar af. Hy gaan staan by die venster en uitkyk na die lig wat buite roer. Toe sy klaar gewas het, vra sy:

"Sal jy asseblief kom kyk - of ek nie iets opgetel het nie?"

Verras draai hy om. Sy staan met haar rug na hom, nakend en onbeskerm, met die welwing van die lig oor haar skouers en heupe. Hy kom staan agter haar, lig haar hare op en stryk met sy vingers daardeur; laat sy hande terugkom na haar skouers, en beweeg hulle dan in een lang, langsame, egalige streekbeweging oor haar hele smal lyf af, tot sy vingers onder liggies om haar enkels vou.

"Niks," sê hy fluisterend.

Albei talm. Sy hande gly los. Sy staan met geboë kop. Dan, met iets van die ou uitdagende beweging van haar skouers, draai sy na hom om. Hy staan uit sy hurkende houding op en lê opnuut sy hande op haar skouers, maar nou staan hulle vlak teenoor mekaar.

Na 'n ruk begin sy hande oor haar af beweeg; 'n oomblik rus hulle op haar borste, en streel dan neerwaarts tot hy opnuut kniel. Hy is nie meer sigbaar nie. Net sy hande bly rus op haar heupe.

Dan die bruuske beweging waarmee sy van hom wegdraai, amper weëvlug, en haar slaappakkie gaan aantrek.

"Nee," sê sy.

"Ja."

"Nie vannag nie. Ek kan nie. Ek is ontsteld vannag."

Op die écritoire lê die granaat.

Na 'n ruk sê sy, met iets van 'n pleit: "Ek het dit nie moedswillig gedoen nie. Ek is jammer. Maar daar was iets so - vuil in vanaand. Ek wil net veilig wees by jou. Asseblief."

"Kom slaap, Gunhilde." Sy stem is ingetoë en moeg.

"Dit was nie moedswillig nie. Glo my -"

"Ek glo jou."

En die lig word afgeskakel; net die granaat bly nog 'n rukkje op die retina nágloei."

Beoordeel in hul sinsverband is bostaande aanhelings uit hierdie boek o.i. onbetaamlik en onweloweglik en het dit die strekking om die sedes te ondermyn. te prikkel, en die gedagtes te verderf.

Met agting die uwe,

D.F.B. de Beer

D.F.B. DE BEER
SEKR. SIN. KOMM. VIR
OPENB. SEDELIKHED
N.G. KERK, TRANSVAAL

DFBdeB/ST

Endemann, Harvey,
Murray, Debbie.Most von Rautenberg. glt
R.B.P./P.C.B. 16. word!

Reference Number 5548

Title and Author

MISKIEN NOBIT

DOROT R. BRINK.

PUBLICATIONS CONTROL BOARD,
CAPE TOWN.

5-2-1968

Reader

REPORT OF READER.

1. Synopsis of publication

A difficult case. I think Prof. Endemann has noted the crucial passages. The other numerous references to sex, prostitution etc seem to have become almost standard in this kind of ~~cosmopolitan~~ "cosmopolitan" novel (this one having the 'novelty' of being in Afrikaans). However, the pp. noted seem to me functional in a book of a quite high literary standard (or, as this will inevitably be argued, at least, serious in intention & not merely a money-maker). Author's statement (p. 13.) that 'sex' will step up the sales seems to me heavily ironical & a comment on other contemporary literature.

2. References to pages on which appear passages considered to be indecent, obscene or objectionable in terms of the Act:—

(a) Crime and the technique of crime

(b) Lawlessness, murder and sadism

(c) White slavery and prostitution

Passionate love scenes

Sexual intercourse

Loose morals

Sex perversion

Description of women's bodies

(d) Other objectionable features

(e) Blasphemous and objectionable language

(f) Offensive intermingling

(g) Subversive propaganda

(h) Objectionable advertisements

(i) Objectionable cover or dust cover

3. General remarks and opinion.

in very angry.

[underlined by following paragraph] He doesn't seem to me to be aiming at real pornography. He is, though, making the point that stories about people's intimate & emotional lives can no longer make any impact if they ~~just~~ exclude sexual details. The structure of the book is original (in spite of a few clichés & stereotypes). It is not a cheap paperback & would not, I think, sell as one. It will be read only by people seriously interested in literature. If some of these are young university students, it will not (from my own memories & experience) seem to them particularly stimulating sexually or extreme in expression. Brink is an author who must be taken seriously by students of African literature - and read. I can see no reason for banning this book.

Signature of Reader.

C.D. Harvey

Quorum.	Passed.	Rejected.
<i>Th. Engemann</i>		X
<i>C.D. Harvey</i>	✓	
<i>A.W. Verburg</i>		X
<i>T.T. Bloede</i>	✓	
<i>A.P. Groen</i>	✓	
<i>H.v.d. M. Schoelz</i>		X

Decision: Passed/Rejected.

Dust Cover.

This Edition.

All Editions.

*Not acceptable in
this case, considering
the value.*

Chairman

Date

*C.D. Harvey
4-4-68*

Reference Number 52/68
 Title and Author MISKIEN NOOIT
André Brink

PUBLICATIONS CONTROL BOARD,
 CAPE TOWN.

19-4-68

Reader _____

REPORT OF READER.

1. Synopsis of publication. *Hydens in eerste deursles, het ek gevoel André Brink is besig om die grens te oorskry omdat die beskrywings nie letterkundig verantwoord is nie. As die boek dink ^{in 'n paar gelede} voorgelê is, sou ek miskien ~~moontlik~~ in verbanning gestem het.*
Na in jaar se sirkulasie, voel ek die boek is vergeleë en ek weet van geen klages wat uitgekóm het nie, alhoewel baie ekster afkeurend daarteenoor staan. Dit is vir my in bewys dat die boek nie prikkelend op die waarskynlike lesers sal inwerk nie. Die algemene reaksie sal eerder een van afkeer was dat in verantwoordelike skrywers en lektors, deur in die eerste persoon te skryf, sy eie ongure lewe oopstelt.
2. References to pages on which appear passages considered to be indecent, obscene or objectionable in terms of the Act:—
 - (a) Crime and the technique of crime _____
 - (b) Lawlessness, murder and sadism _____
 - (c) White slavery and prostitution _____
 - Passionate love scenes _____
 - Sexual intercourse _____
 - Loose morals _____
 - Sex perversion _____
 - Description of women's bodies _____
 - (d) Other objectionable features _____
 - (e) Blasphemous and objectionable language _____
 - (f) Offensive intermingling _____
 - (g) Subversive propaganda _____
 - (h) Objectionable advertisements _____
 - (i) Objectionable cover or dust cover _____

3. General remarks and opinion.

Hy kryg oor aanstootlike dinge maar in op
 in aanstootlike wyse, genoegsaam om verban-
 ning te regverdig nie. As ons dieselfde norm
 toepas wat ons in Engelse werke gebruik moet by
 deurgelaat word. As ons in strengere Afrikaanse
 maatstaf wil gebruik, kan ons reeds in verban-
 ning vind.

As slotsond haal ek prof. J. bloete aan.
 "Miskien Nooit" is in te flou romanmetjie om
 skokkend te wees. R. Theron.

Die les het feitlik almal erken dat dit 'n
 slechte boek is. Vir my sly by sleg en inhous leas-
 in slechte smaak na.

Abramson M
 25/4/68

R

Signature of Reader.

Quorum.	Passed.	Rejected.
R. Theron	✓	
Abramson M		X
N. Zee Koon		X
J. G. Smaller	✓	

Decision: Passed/Rejected.

Dust Cover.

This Edition.

All Editions.

Chairman

Date

MISKIEN NOOIT - André Brink.

In firming an estimate of what may be "undesirable" this must be based on Section 5(2) a "indecent or obscene or is offensive or harmful to public morals" - read with the definitions set out in Section 6. I do not think an objection under Section 5(2)b, "Blasphemous" is capable of being upheld in a Court.

Taking into review the judgements given in the case of "Where the lion Feeds", especially that of the Chief Justice, I do not find that the numerous passages on which objection is founded - with perhaps an exception - approaches the degree of crude, reckless and vulgar description which appear in Wilbur Smith's book.

"Miskien Nooit" is rather typical of the average novel circulating freely in which the sex aspect is accentuated by the writer. Brink builds his theme around association with prostitutes and lower orders so what can one expect - it is a permissible subject matter and within the law.

In contrast with the "Lions" Brink's objectionable matter is set out in an almost insipid and prosy manner compared with Wilbur Smith's racy, vital and descriptive story telling which might well appeal to the young, whereas Brink's book will have no such draw. It is adult and hard reading at that.

The idea of its possible adoption on University level I can hardly take seriously - but should this be so, then the book must surely have some merit, even if for purposes of a derogatory comparison with other Afrikaans works of greater value. I vote for passing (reluctantly).

J.G. SUTTON.

Reference Number 52/68Title and Author MISKIEN NOOIT -
ANDRÉ P. BRINKPUBLICATIONS CONTROL BOARD,
CAPE TOWN.

19 -4- 1968

Reader _____

REPORT OF READER.

1. Synopsis of publication Dit word in my al duideliker, hoe meer ek oor die boek dink, dat ons hier nie ~~Waar~~ gronde het in verbaning nie. Daar kan heneer word dat die boek prelaties is, dat die skrywer met allerhande greps effe probeer heneik, dat hy op baie plekke banaal word, maar daar kan nie so alle tynfel heneer word dat die boek sedekedannend is nie. Die boek is in elk geval nie prikkelend nie en daar kan altyd aangevoer word dat dit in die boek nie bloot om die skandale gaan nie, dat dit die skrywer te doen was om op verskillende maniere die voortgaan van die tyd, die verloop van die somer en die jeug tot uitdrukking te bring. Selfs in die meer riekante tonele sien ons dit: telkens die "literêre" draai wat aan die man-vrou spanning gegee

2. References to pages on which appear passages considered to be indecent, obscene or objectionable in terms of the Act:—

(a) Crime and the technique of crime _____

(b) Lawlessness, murder and sadism _____

(c) White slavery and prostitution _____

Passionate love scenes _____

Sexual intercourse _____

Loose morals _____

Sex perversion _____

Description of women's bodies _____

(d) Other objectionable features _____

(e) Blasphemous and objectionable language _____

(f) Offensive intermingling _____

(g) Subversive propaganda _____

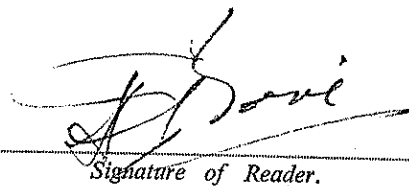
(h) Objectionable advertisements _____

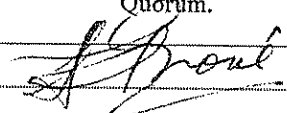
(i) Objectionable cover or dust cover _____

3. General remarks and opinion word. Kortom, dit mag bestempel word as 'n mislukte roman, maar dis nie 'n roman sonder literêre allure nie. En dié oorneging verhef hom nie my - ly al sy swakkele - bo blote pornografie.

Dies interessant om die boek te vergelyk met die film wat ons gemein het. Die film is nie my van H tot Z tot in sy finale struktuur sdeondampend: die jeug man gaan sy gang, wat wat die leue hom bied, maar betaal niks sy prys nie (tehalwe dat hy moet hardloep om in leue te kom), en uiteindelik uitersle' hy alle konvenies en gaan hy met die meeste prys voort! En dis 'n film wat deur die sende gemein kan word (as hy daaroplaat word). Die boek se mispale salien kan nooit so sterk wees nie.

Dies wat my betref, deurlaat!

Signature of Reader.

Quorum.	Passed.	Rejected.
	✓	

Decision: Passed/Rejected.

Dust Cover.

This Edition.

All Editions.

Chairman _____

Date _____

Reference Number 52/68

PUBLICATIONS CONTROL BOARD,
CAPE TOWN.

Title and Author MISKIEN NOOIT

19-4-68

ANDRE P. BRINK

Reader _____

REPORT OF READER.

1. Synopsis of publication *I have re-read the book & reports. But did not have the benefit of the Board's discussion. For this reason I see no reason now, to change my original report.*

2. References to pages on which appear passages considered to be indecent, obscene or objectionable in terms of the Act:—

(a) Crime and the technique of crime

(b) Lawlessness, murder and sadism

(c) White slavery and prostitution

Passionate love scenes

Sexual intercourse

Loose morals

Sex perversion

Description of women's bodies

(d) Other objectionable features

(e) Blasphemous and objectionable language

(f) Offensive intermingling

(g) Subversive propaganda

(h) Objectionable advertisements

(i) Objectionable cover or dust cover

See previous report.

3. General remarks and opinion_____

Pass.

Signature of Reader.

Quorum.	Passed.	Rejected.
<i>C. D. Hervey</i>	✓	

Decision: Passed/Rejected.

Dust Cover.

This Edition.

All Editions.

Chairman_____

Date_____

Reference Number 52/68
 Title and Author MISKIEN NOOIT
André Bunt
 Reader _____

PUBLICATIONS CONTROL BOARD,
 CAPE TOWN.

19. 4. 68

REPORT OF READER.

1. Synopsis of publication _____

*Verspreide verspreide wds implimer in afgedie
 journey ading*

2. References to pages on which appear passages considered to be indecent, obscene or objectionable in terms of the Act:—

(a) Crime and the technique of crime _____

(b) Lawlessness, murder and sadism _____

(c) White slavery and prostitution _____

Passionate love scenes _____

Sexual intercourse _____

Loose morals _____

Sex perversion _____

Description of women's bodies _____

(d) Other objectionable features _____

(e) Blasphemous and objectionable language _____

(f) Offensive intermingling _____

(g) Subversive propaganda _____

(h) Objectionable advertisements _____

(i) Objectionable cover or dust cover _____

3. General remarks and opinion.

Na quorumship aangezig bly ek by die oordinging
 uitgegeek in my vorige verslag, nl. dit is.
 Ek kan nie op grond van die stekking verbaan
 nie, want dit is in die taal van die boek self
 op 'n soem as ^{en bome} meermore en die versameling
 (op dit ^{en bome} sinte) ervaringswett (en hierdie stekking
 maak dit meer as is boek bleef van die (inlike).
 Ek kan ook nie verbaan op grond van die wyse van
 uitbeelding van hierdie stekking nie want ~~aan~~ in
 g. grond ~~was~~ ^{so} ek bepaalde passasies met ommy
 nad my in terme van die met verpog om te
 verbaan, en ek vind ook in sulke passasies nie.

T. T. Chelke

Signature of Reader.

Quorum.	Passed.	Rejected.
T. T. Chelke	✓	

Decision: Passed/Rejected.

Dust Cover.

This Edition.

All Editions.

Chairman

Date

3. General remarks and opinion.

My mening is onveranderd dat die boek nie goedkeure kan word nie vanweë die strekking (sien eers'e rapport).

Letterkundig is daar min of niks aan die stuk nie. Wat die eksistensialistiese motif betref word die kans gemis om 'n diepe, artistieke insig in die atmosfeer van sinloosheid van dinge daar te stel, sodat die strekking die aard van snert dra. Daarby is ek bevrees dat jongere skrywers deur die slick styl gelei kon word om hierdie soort ding na te boots.

Wat betref die vrees vir appel: of die Raad nou voor die Hooggeregshof gedaag word, of voor Ds De Beer te hof, in enige geval raak hierdie howe nie die opregte mening van die Raad nie.

A H Murray

Signature of Reader.

Quorum.	Passed.	Rejected.
A H Murray		x

Decision: Passed/Rejected.

Dust Cover.

This Edition.

All Editions.

Chairman.....

Date.....

3. General remarks and opinion
die folgende aanme

3. General remarks and opinion
die folgende aanme

- [Handwritten signature]*

Signature of Reader.

[illegible]

Decision: Passed/Rejected.

Dust Cover.

This Edition.

All Editions.

Chairman

Date _____

Ek meen dat die Raad van Beheer oor Publikasies se verantwoordelikheid teenoor die leserspubliek en teenoor die skrywers wat hierdie publiek van bona fide literatuur probeer voorsien, met mekaar versoenbaar is. Die Raad het daarom m.i. tereg bv. Leroux se romans en Brink se LOBOLA VIR DIE LEWE vir die publiek toeganklik gehou. Ek kan egter nie sien hoe Brink se MISKIEN NOOIT in die naam van die literatuur in beskerming geneem kan word nie, waarmee ek dus ook sê dat baie lesers die reg het om daarteen beskerm te word. Die Raad sou sy dikwels probleemryke bemoeiing eerder will van die bona fide literatuur in die gedrang bring deur 'n werk wat, alle pretensies ten spyt, bloot vlot lektuur van twyfelagtige gehalte is, deur te laat. Want MISKIEN NOOIT is m.i. 'n vlot en pretensieuse en, wat erger is, onegte maaksel.

Die verhaal - 'n skrale - is dié van 'n „ek“, 'n Suid-Afrikaner, wat na 'n mislukte huwelik 'n seisoen lank sy wonde in Parys gaan lek. Die kuur: om met soveel vroue as moontlik na bed te gaan. Dit besorg aan hom uiteindelik geslagsiekte, terloops 'n „straf“ sonder enige noodwendigheid in die verhaal omdat dit die „ek“ nie in die minste raak nie. Hierdie „ek“ ontmoet nou die Meisie, die Sweedse Gunhilde; sy trek by hom in, verdwyn telkens spoorloos en word dan deur die radelose „ek“ hoofsaaklik in die „onderwêreld“ van Parys gesoek (die rioolkanale, die rivierwalle). Dié soektog bereik sy hoogtepunt tydens die Paryse-naars se wilde feestelike herdenking van die Revolusie - terloops 'n wyse wat byna presies ooreenkom met die soektog van die swart Orfeus na sy Euridice tydens 'n Latyns-Amerikaanse fees in die film Orpheè Negro. Die Meisie kom ná die fees ~~in~~ blykbaar ongeskonde terug en vertrek weer.

Die skrywer identifiseer die „ek“ bewustelik met homself. Die „ek“ is André, is André Brink. En in die roman figureer ook sy vriende Breyten en Yolande Breytenbach. Daarmee hef hy in 'n hoë mate die afstand op wat daar tussen die „werklike“ wêreld en die wêreld binne die roman bestaan. Die roman kry 'n

sterk outobiografiese walm; dit maak dit vir die skrywer o.m. moontlik om die nogal louterse tegniek van die dagboekskrywer toe te pas: die siftingsproses is nie meer so streng nie, daar is ruimte vir mense en gebeurtenisse wat nie in die werklike stroom van die verhaal saambeweeg nie. Die eise wat die deurdagte komposisie stel word sodoende verwater en dit word daarom 'n boek met „onderdele“, of liever: los dele, dele wat nouliks nog deel is omdat hulle opsigself en nie primêr as deel van die verhaalverloop gekonsipiër is nie. Hulle verkeer in isolasie en moet daarom grotendeels op hulle eie staan of val; hulle word nie gered deur die verband waarop die onderdele in die literatuur hulle kan verlaat nie. En wat dergelike kwetsbare dele m.i. nog kwetsbaarder maak: 'n mens kan hier nouliks meer praat van 'n biegromán omdat die skrywer nogal knaend beduie dat die „ek“ hyself is, hy wat André Brink is; en dit maak by die leser 'n vergelyking wakker wat hy in die vorm van 'n vraag só sou kon inkleef: sou 'n mens sommige van die situasies in die boek aanvaar het indien Brink hulle opdis in die Paryse rubriek wat hy tans in 'n Sondagkoerant behartig?

Maar Brink is natuurlik oulik en hy gebruik ook ander tegnieke, meestal tegnieke wat hy al self gebruik het, tegnieke wat ook volop voorkom in die moderne romanliteratuur. En ek noem dit omdat ek hiermee by voorbaat repliek wil lewer op iemand wat hierdie boek as literatuur wil verdedig deur te beweer dat Brink met hierdie boek in tegniese opsig 'n vernuwing in ons romankuns bewerkstellig het.

Belangrikste is sy aanwending van die tegniek van die draaiboek. Hy beplan 'n film, oorweeg telkens die verskillende maniere waarop die verhaal sou kon verloop het; sodoende relativeer hy die gebeurde. 'n Mens sou kon redeneer dat hy hiermee weer die gebeurde in die verwyderde wêreld van die bedenksele, van die fiksie plaas. Maar die resultaat van hierdie bewustelike en dikwels moedswillige geskipper met verskillende „moontlikhede“ is m.i. in hoofsaak dit: die leser begin twyfel aan die integriteit van die boek, hy raak ongemaklik by die konfrontasie met episodes wat ewegoed met „iets

„soortgelyks" vervang kan word. Daarby is die toon van die „ek" een van volgehoue bravade. Vgl. bv. (op. p. 13) die „erkenning" dat 'n tikkie sensualiteit uit 'n tegniese standpunt goed is; want „dan raak die leser op die een of ander manier meer onmiddellik ,betrokke' - en natuurlik, dan verkoop dit ook beter." Hierdie tartende sinisme is vir my die bewys daarvoor dat Brink wesenlik onverskillig staan teenoor die bona fide literatuur waarvan hy in teorie so 'n mondige pleitsbesorger is. As die literatuur hom werklik erns is, sal hy nie die teelaarde probeer skep van misverstande ten opsigte van ernstige literatuur wat hom o.m. ook met die sensualiteit kan bemoei nie; want sulke literatuur is daar wél, en nou bring Brink hierdie literatuur op ligsinnige wyse in die gedrang. Daarom, meen ek, moet die boek én terwille van 'n deel van die leserspubliek en terwille van ons literatuur op sy plek gesit word.

Ek wil met die bostaande volstaan, wil dus nie uitwei oor die sentimentaliteit wat o.m. van die jaloers jagter op die Meisie die besorgde wagter wil maak nie - die „ek" wil haar maar net vir homself hê. Ek gaan ook nie uitwei oor vlakheid en gewildheid van mitologiese en ander verwysingstegnieke nie. Ook nie oor die m.i. griewende omgaan met waardes wat vir baie kosbaar is nie (vgl. op p. 37 "In die begin was die Woord -?" en wat daarop volg). Alleen al die lughartige vanselfsprekendheid waarmee „ek"-André die leser vergas op die beplanning van, die toerusting vir, die uitvoering van sommige van die gure gevolge van die seksdaad, maak die boek m.i. in hoë mate ongeskik vir verspreiding onder veral jong lesers. Die klaer het voorbeelde aangehaal, en daar is meer wat hy kon aangehaal het. Ek wil daarom ten slotte my stem teen die boek uitbring, al bese ek dat dit jammer is dat ons op hierdie wyse publisiteit gaan gee aan 'n boek wat reeds aan baie verkoop is en deur baie klaar gelees is. Die besluit lyk my egter onvermydelik as ons ons taak van beskerming van en die publiek en die literatuur in die toekoms met sukses wil uitvoer.

Get. H.v.d.M. Scholtz. 27.3.68.

Wat hierdie klag vir my gevoel ernstiger maak as dié teen LOBOLA, byvoorbeeld, is die feit dat MISKIEN NOOIT die literêre betekenis van LOBOLA mis. LOBOLA het sy groot gebreke gehad, maar dit kon geld as 'n belangrike bydrae tot ons prosa, 'n besliste vernuwende moment. Van die huidige rommannelike kan dit nouliks gesê word.

Aan die anderkant is dit tog ook waar dat die huidige werk nêrens tot die uitgesprokenheid kom wat ons telkens in LOBOLA gevind het nie. En heeltemal sonder literêre betekenis is die huidige boek sekerlik ook nie. Neem maar die hele opset. Die boek word aangebied as 'n soort filmdraaiboek waarin die verhaal van die man en die meisie beurtelings „van buite” en „van binne” vertel word. Hiermee behaal die skrywer tegnies sekere voordele. Hy kan bv. as ek-figuur maklik die rol van kommentator verwissel met dié van die hooffiguur. Ons kan nou sê dat die hoofdoel van die kastige filmtegniek bloot is om Brink die geleentheid te bied om vir die soveelste keer en tot vervelens toe oor Parys uit te wei en dat die tegniek dus as 'n uiterlikheid nie werklik funksioneel is nie. Laat dit so wees, maar dit bly nogtans 'n innovasie met moontlikhede vir ons prosakuns.

Of neem die wyer implikasies wat aan die verhouding man-meisie toegeken word. Dit word in laaste instansie gesien as vlugtige ontmoeting tussen twee wêreldes wat kontinente uitmekaar verwyder lê: Afrika - Skandinawieë. Ek meen nie dat hierdie verbreding van perspektief gelsaag het nie. Vir my is dit 'n logge en onoortuigende konstruksie wat op die ligte somxerverhouding geplaas word, maar dit bewys een ding onomstootlik, en dit is dat dit Brink in die boek nie gaan bloot om die uitbeelding van 'n onwettige seksuele verhouding nie. Om die waarheid te sê, dit kom nooit werklik tot seksuele gemeenskap tussen die man en die meisie nie. Dit gaan die skrywer blykbaar juis daarom om die vlugtigheid en die byna toevalligheid van die ontmoeting te suggereer, die onmoontlikheid van volkome

eenwording.

In die lig hiervan moet ons die gemerkte passasies ondersoek.²³ Die boek is pretensieus; hy is nie groot of belangrik nie, maar hy is nie van alle betekenis ontbloot nie en hy is allermens bloot op prikkeling ingestel.

Ek het die gemerkte passasies nagegaan, en soos dit vir my lyk, kan ons die oorgrote meerderheid so ignoreer. Die gepraat van ,tepeltjies' en ,borsies' is hinderlik, stilisties hinderlik, pueriel miskien (met die sentimentele gebruik van verkleinwoordjies) maar tog nie werklik sedebederwend nie.

Die skrywer se astrante opmerking op bl. 13 in verband met sy verkoopset kan ons gevoeglik daar laat. Dit is so 'n tikkie tergery, en buitendien lê dit stilisties heeltemal in lyn met die kommentaar wat die skrywer hom kragtens die hele opset van sy boek deurgaans kan veroorloog. En nou is dit moeilik om vas te stel wie presies hierdie opmerking maak. Is dit André Brink self, of is dit die skrywer as hooffiguur in die boek, die denkbeeldige 39-jarige skrywer?

Die passasie wat spesiaal in paragraaf 6 van die klag genoem word (bl. 97), is vir my gevoel week, sentimenteel (weer met die ewige verkleinwoordjies) maar tog nie blatant of swoel of kwetsend nie. Om die waarheid te sê, die skrywer tel sy woorde hier versigtiger as elders. En oor hierdie bladsy heen lê daar, soos trouens oor die hele boek, 'n soort weemoed en verganklikheidsbesef wat seer sekerlik nie op prikkeling gemik is nie.

Die mees problematiese stuk is vir my gevoel bl. 37-8. Die beskrywing op bl. 38 is nogal sensueel in die oproep van die moontlikhede van die verhouding. Maar ook dié passasie is nie uitdagend blatant nie; dit besit 'n sekere gevoeligheid, teerheid selfs; in elk geval is dit geen verbanalisering van die seksuele nie. As ons so 'n passasie verban, moet ons sê dat geen verwysing na die seksuele verhouding tussen man en vrou in die roman-kuns aanvaarbaar is nie! Ernstiger is die Bybelse verwysing met kommentaar op bl. 37. Maar ons moet daarop let dat die „woord"

wat „alles bederf" met 'n klein letter begin. Dit slaan dus nie op die „Woord" wat in die begin was nie, maar blykbaar op die woord wat wet en reël geword het en dus tot oortreding en sonde gelei het. Of 'n klag hierop staande kan bly, betwyfel ek ten seerste. Dit kom my voor as 'n enkele, miskien onbesonne, slimheidjie wat hoegenaam geen deel vorm van 'n bewuste strewe om godsdienstige gevoelens te kwets nie.

Dit lyk my dus of daar nie werklik gronde vir verbanning bestaan nie.

SAMEVATTEND:

1. Die boek is nie groot of belangrik of foutloos nie.
2. Tog is hy ook nie sonder innovasies en moontlikhede nie.
3. Die verhouding tussen die man en die meisie het sy intieme momente, maar dit woord nooit werklik swoel of aanstootlik nie omdat die skrywer op dié betrokke plekke heel ingetoë en kies te werk gaan.
4. Dit is my oortuiging dat die boek nie met die oog op prikkeling geskryf is nie. In daardie geval sou hy sy stof veel sterker seksueel kon uitbuit. Die boek slaag miskien nie, maar die strewe is duidelik aanwesig om aan die verhouding man-vrou 'n wyer, universeler implikasie te gee. Goed, hierdie twee mense is nie wettig getroud nie, Maar hoe sou jy die vlugtige en vervlugtigende aard van so 'n verhouding kon uitbeeld in die geval van 'n getroude paar? Met 'n egskeiding en al die bitterheid wat soms daarmee gepaard gaan? Sou dit op sigself die boek meer aanvaarbaar kon maak?
5. Wat betref die voorskryf, dis vir my 'n ongegronde vrees. In ons skole sal die boek nie inkom nie. Dis duidelik nie 'n boek vir kinders nie (wat nie wil sê dat die rypere jeug of volwassenes dit nie mag lees nie). Onderstudente sal die boek m.i. nie kwaad kan stig nie.
6. Ten slotte: Die boek is al 'n jaar oud. Om nou met 'n saak teen hom te begin, sal net beteken dat ons publisiteit gee aan 'n werk wat feitlik vergete is en nooit werklik groot opspraak verwek het nie.

Get. A.P. Grové.

52/68. MISKIEN NOOIT - André P. Brink.

Ek dink nie die Raad hoef hom te veel aan ds. de Beer se gedetailleerde verslag te steur nie, hoewel hy sy dank vir die moeite wat die rapport gekos het, mag betuig. Die Raad moet op sy eie gronde sy besluite neem.

Ek meen die boek kan nie deurgelaat word nie, hoofsaaklik weens die strekking daarvan. Growwe uitdrukkings verskyn ook maar dié sou nog deurgelaat kon word as die werk as geheel van baie hoogstaande estetiese peil was en hulle tot die peil bygedra het. Maar die konsepsie van hierdie stuk is nie groots nie, en die behandeling daarvan is heel banaal - met uitsondering van enkele passate. Die strekking van die werkie is myns insiens eintlik minderwaardig en sou heel fyn en diep behandel moes word as dit deurgelaat sou kon word.

Keur af.

Get. A.H. Murray.

STRENG VERTROULIK.

Raad van Beheer oor Publikasies,

P.U. vir C.H.O.,

POTCHEFSTROOM.

9 Mei 1968.

Geagte Medelid,

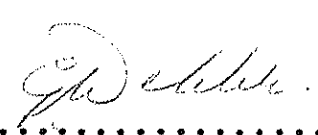
Hiermee deel ek aan u mee wat die uitslag is van die stemming oor André Brink se MISKIEN NOOIT.

Die volgende lede het vir verbanning gestem: Proff. Scholtz, Murray en Endemann, en mnre. Van Wyk en Le Roux.

Vir deurlating het gestem: proff. Grové, Cloete en Harvey, mevr. Theron en mnr. Sutton.

Op my het dus die onbenydenswaardige taak gerus om die beslissende stem te gee. Nieteenstaande my literêre besware teen die boek en teen die gees daarvan, soos uiteengesit in my memorandum, is ek nie genoegsaam oortuig van die verbanbaarheid kragtens die wet en ook nie van die wenslikheid om te verban nie, sodat ek na rype oorweging my kruisie geteken het in die kolom vir deurlating.

Waar die saak seker heelwat bespreking en kritiek sal uitlok, wil ek al die lede versoek om hulle te onthou van enige kommentaar teenoor of mededeling aan buitestaanders oor wat, nadat die K.K. dit formeel bekragtig het, 'n beslissing van die Raad is. Wees asseblief veral op u hoede teenoor die pers.

.....
VOORSITTER.

Handwritten notes:
K. W. de la Rive
13
5
68

Brink gee aan sy jongste roman die newetitel „'n Somerspel". Dit moet wees „net 'n kroniek, 'n speelse testamentjie, 'n divertimento".

Die verhaalinhoud is uiters eenvoudig, om nie te sê yl nie: 'n 39-jarige Afrikaner beland ná 'n egskeiding wat hom „nogal onverwags betrap het", in Parys „om sy wonde te lek", „'n bietjie wankelmoedig teenoor die geloof, die hoop en veral die liefde". Die wonde lek bestaan blykbaar uit omgang met prostituées en herinneringe aan vorige amoureuse ondervindings. Daarom voel hy hom veral in Parys tuis. Hier val sy dwaalsieke oog op die 20-jarige blonde Skandinawiese meisie Gunhilde, wat gebreek het met die „konvensionele" lewensnorme en die geluk, waaraan sy nie glo nie, soek in volkome „vryheid" en in die omgang met ankerlose swerwers op die rivierwal en met gedepreveerde tipes in die donker hole van die Seine-stad. Sy stem toe om by hom in te trek maar op voorwaarde dat hulle verhouding platonies bly, wat ook gebeur nieteenstaande haar koel tergende intimiteit. Telkens duik sy onder in die duister naglewe van Parys en kom dan terug „ongeskonde, onaangeraak, met haar raaiselagtige oë en haar koel, koppige mond". 'n Enkele keer stem sy toe dat hy haar vergesel, ander kere soek hy haar, radeloos van bekommerdheid. Uiteindelik verdwyn sy uit sy lewe. Hy het ondertussen veneriese siekte opgedoen en sien daarom daarvan af om 'n verhouding te finaliseer met 'n toneelspeelster by wie hy met siniese geduld van 'n ervare verleier aanvoorwerk gedoen het.

Nieteenstaande sy opmerking: „tog wil ek onder geen omstandighede die verhaal swaartwigtig gaan „simboliseer" nie. Op stuk van sake bly dit 'n eenvoudige en onbenullige episode uit 'n lang somer - niks meer nie. Wie daar dieper lae in soek, gaan verdwaal. Daar is niks meer nie" (bl. 99), wil Brink die dimensie van universaliteit gee aan die soek na die onbereikbare, aan die verganklikheid van sinnegenot, aan die verhouding Man-Vrou wat die grondkonsepsie van die boek is.

Hy maak daarvoor gebruik van verskillende procédés. Ek noem:

1. Die omwerk van sy verhaal tot 'n filmdraaiboek. Dit gee hom die geleentheid om beurtelings op te tree as die „ek” van die verhaal en hom as „hy” van die „ek” te distansiëer; ook om n.a.v. die wysiginge wat hy aanbring by sy verwerking van die verhaal tot die film, allerlei bespieëlinge ten beste te gee i.v.m. sy bedoeling en tegniek. Hy kry sodoende ook die kans om sy strewe as skrywer te relativeer.

2. Tegelykertyd maak hy gebruik van 'n aantal steeds terugkerende simbole, só bewus dat dit 'n procédé genoem kan word. Ek noem enkele daarvan.

- (a) Hy laat sy film, terwyl die lys name van akteurs ens. vertoon word, daarmee begin dat die kamera „in die amper stikdonkerte van die Paryse riool-slote beweeg” in teenstelling tot die sonnige strate daarbo met hulle mondaine lewe (16). En as hy moeg gesoek is na Gunhilde, val dit hom by dat dit Donderdag is, die besoekdag aan die riool-slote, en gelate maak hy weer die tog (152).
- (b) Heeltemal aan die begin sien André „teen 'n muur, dis baie belangrik, 'n effens vertoingde kennisgewing van die uitstalling van Afrika-kuns in die Grand Palais, met die afbeelding van 'n eenoogmasker daarby”.

Hierdie motief keer telkens terug, met as variant die eenoog-Marokkaan, die verspreider van verdowingsmiddels in die huis met die rooi deur. Sy eerste kontak met Gunhilde kry André as hulle in die museum weerskante van 'n uitstalkas met die skrikwekkende masker beland - „dis 'n primitiewe wêreld dié, hier in die hart van die blasé en wyse wêreldstad; en amper teen wil en dank raak hierdie man en blonde meisie daarin betrokke”. (24) Dit word simbool van die angsaanjaend donkere, die demoniese. Brink wil dit ook simbool maak van die primitiewe Afrika waaraan André deel sou hê teenoor die primitief-Skandinawiese waaraan Gunhilde, met haar trolpoppie, deel het (57, 68, 72, 84). Teen die slot stap André verder, „terug na die Grand

Palais in die tentoonstelling waar alles begin het".
(173)

- (c) Die demoniese word ook verbeeld in die hoerhotelletjie met die Venus-beeldjie, die samekomste by die rivierwal, die hotel met die rooi deur, die nagtelike tog deur die sinist^rre agterbuurt met sy duiwelbesetheid, die dae en nagte van die „vernietigende fees" van die 14de Julie, die tot opsetlikheid beklemtoonde motief van die granaat, met sy suggestie van boosheid.
- (d) Teenoor dit alles, teenoor die orgieë staan die telkens terugkerende simbool van die Mozart-sonate deur onbedrewe kindervingers by die trapopgang gespeel, die motief van skuldbesef o.a. in die episode van die gevalle blom in die kafee.
- (e) Die „Voorspel tot die lang nag van 'n faun" is 'n liriese tussenspel, vol seksuele verlange en herinneringe, oor die verganklikheid van die lewe, van sinnegenot - dis die grondtoon van die hele slot„beweging".
- (f) Sisyphus die skilpad, wat, ingekraal op sy vensterbank bo die dakke van Parys rondtrap, is simbool van die nooit vervulde seksuele drang.

By die letterkundige beoordeling dring enkele vrae hulle dadelik op.

1. Is al die simboliese motiewe, afsonderlike tonele en stemmingsmomente geïntegreer tot 'n oortuigende eenheidskonsepsie?

Daar is vir my 'n vernietigende dualisme in die roman.

Aan die een kant is dit 'n amorele verheerliking van seksuele vryheid in al sy promiskuiteit en sonder enige sedelike belemmeringe. Daarteenoor is die boek, ten spyte van die outeur se vrees daarvoor (22), grenseloos sentimenteel in sy klag oor die verganklikheid, oor die onbereikbaarheid van die ideaal, steeds in terme van seksualiteit gesien, bv.: tristitia ante coitum teenoor die onbereikbaarheid van Gunhilde (78-9; 135), die sentimentele elegiëse „Voorspel tot die nag van 'n faun" en die slot.

Tussendeur koketteer die skrywer telkens met sy skuldgevoel en met bespieëling oor skuld en onskuld (vgl. o.a. bl. 111, die gevalle soos: 143-145; 171, 59; sy weemoed oor die gestorwe geliefde wat hy verraaï het, 144).

Let Wel: ons het hier nie te doen met die as feit aanvaarbare dualisme in 'n indringend-sielkundig, objektief getekende karakter nie maar met die dualisme, die onegtheid in die verbeelding van 'n lewenshouding deur die roman, die outeur.

Afsonderlik op sigself geneem is heelwat van die stemmingsmomente, die orgietonele, simboliese trekkies effektief. As geheel val die boek uitmekaar, doen dit aan as afsonderlikhede deur die outeur opgeteken om êrens te gebruik maar nie as voortspruitende uit 'n sentrale konsepsie nie.

„Ek wil nie die episodetjie se betekenis oorskat nie“, sê die skrywer n.a.v. 'n gedraginkie van Sisyphus (87). Mens vra jou af wat is nou eintlik die betekenis van die anekdote van die swart polisieersant wat katte geëet het (~~88~~⁹-89), van die kat wat by die Cluny-ruïne doodgery word (140), van die „gillende, pissende kat“ (80, 119)? Wat het daar tereg gekom van die riool-motief? En in plaas dat André en Gunhilde verteenwoordigers is van die primitiewe drifte van hartstog en geweld van resp. Afrika en Skandinawië, is André in werklikheid verwant aan die Romeine in hulle dekadensietyd en is hulle albei „soekers“ (waarna? - seer seker nie na verlore primitiewe krag nie!) in die sedelike verwildering van ons tyd soos geteken in Brink se siening van Parys, en voel mens geneig om saam te stem met sy klag: „Ag, dis maar 'n dekadente verhaal“ (98).

2. Het die filmiese procédé, die strewe na distansiëring deur deels speelse, deels ironiese bespieëling oor sy tegniek die verhaal 'n derde dimensie gegee?

Brink verras ons telkens met sy hantering van die kamera. Maar nóg hiermee, nóg met die gedurige kommentaar waartoe die vergelyking tussen sy verhaal en sy rolprent hom die geleentheid gee, nóg deur „die woorde en die speletjies en die self-

bewuste ritmes en herhalings", waarteen hy homself waarsku (100), nóg deur die distansiëring van die „ek" en die „hy", die speeltjie van outobiografiese trekkies en van „die invoer van Breyten Breytenbach en sy vrou Yolande skep hy in die roman die dieptedimensie wat hy beoog.

Ons staan hier voor die patetiese skouspel van 'n outeur wat sy onmiskenbare talent en stilistiese gewes verkwis aan 'n gewild-speelse, uiters gesofistikeerde roman sonder die dryfkrag en dus ook sonder die dieper sintese van 'n lewensbeskouing, lewenserns.

3. Bring die roman wat op die eerste oog so „nuut" en verwickeld mag lyk, werklik iets nuut, in Brink se kuns?

Hier word gespeel met motiewe uit sy vorige werk sonder verdere verdieping. Om slegs te noem: die skrywer erken self dat Gunhilde „lyk soos party van my ander meisies, Marié of Nicolette", maar hy benadruk dat sy tog heeltemal anders is (13). Die verhouding Gunhilde-André is, by alle verskil, in belangrike opsigte 'n herhaling van dié van Nicolette en die Ambassadeur. Gunhilde se lewensverset is 'n skrilte herhaling van die veel oortuigender opstandigheid van Kilian in DIE AMBASSADEUR - haar uiting daarvan (92-93) sou toepaslik geplaas kon gewees het onder die opskrif „Ersatz" bo 'n later afdeling (bl. 102) - dis opmerklik dat die outeur dit nie, soos in ander gevalle relatiewe deur 'n distansiërende opmerking nie. Vergelyk ook die telkens terugkerende Mozart-sonate met die melodietjie „Au Clair de lune" in DIE AMBASSADEUR; so ook die verhaal van Richard en Tania se liefdesverhouding en eintlik ook Sisyphus met dié van die oorbure van Nicolette.

Die filmromantegniek en die daarmee samehangende moontlikhede is nie Brink se eie vinding nie. Dis oorgeneem van oorsese skrywers.

Ek was opsetlik uitvoerig in my poging tot karakterisering en literêre oordeel, omdat dit die onmisbare agtergrond is waarteen die besware wat teen die roman ingebring is, beoordeel moet word.

Juis die feit dat die roman m.i. literêr misluk het en dat ek 'n afkeer het van die gees van die boek, maak dit besonder moeilik om tot 'n objektiewe oordeel te kom. Eerlik gesê: ek vind dat die klag teen MISKIEN NOOIT die Raad plaas voor die lastigste geval waarvoor hy nog te staan gekom het.

Die klagte wat ingebring word, kan onder 4 punte ingedeel word.

1. Die algemene strekking.
2. Die seksuele tonele.
3. Rassevermeninging op erotiese gebied.
4. Oneerbiedige toespeling op Bybeltekste.

Ek gaan op elkeen afsonderlik in:

1. Dis kenmerkend van Brink dat hy ook hier sy lewensgevoel gee in terme van seks. André mag sy relaas oor die soektog na die Meisie sentimenteel 'n soektog noem wat sy hart altyd sal bly onderneem na die onvindbare gelaat van sy gestorwe geliefde wat hy verrai het (44), hy vind ondertussen soveel troos by ander vroue dat hy veneriese siekte oploop, en dan is sy „filosofie”: „My besmetting is kortstondig; dit word maklik genees; oor ses dae is dit weer verby. Dis die twintigste eeu, waarin alles genees word en die absolute vir goed uitgedien is.

Ek weet: ek sal weer genees; en dalk weer besmet word, en weer genees, soos seisoene op mekaar volg. Maar uiteindelik ontkom niks; uiteindelik is alles met die dood besmet." (177)

Ondertussen bly die faun lewe in die verlange na:

„Telkens die mnemoniese gleuf in die klein heilige woud
onthou onthou".

MISKIEN NOOIT is 'n amorele boek.

2. Die skrywer is oor seksuele sake, dié deurlopende motief van die boek, só openhartig as seker nog geen Afrikaanse skrywer was nie. Dis seker nie nodig om voorbeelde aan te haal nie - hulle kom op byna elke bladsy voor.

Ek moet egter in hierdie verband op enkele dinge wys.

Sy opmerking op bl. 13 moet ironies opgevat word, as satire op heelwat moderne prosa wat deur middel van seksprikkeling lesers probeer trek: „uit 'n tegniese standpunt is dit goed om taamlik vroeg in die boek so'n tikkie sensualiteit te laat inglip: dan raak die leser op een of ander manier meer onmiddellik „betrokke" - en natuurlik dan verkoop dit ook beter.”

Die meeste en ergste gevalle van openlike en meestal siniese behandeling van die seksmotief is nie werklike tonele nie maar bespieëlings of beskrywings in retrospeksie (vgl. bv. 13, 14-15, 56, 134).

Die heel intieme werklike tonele tussen Gunhilde en André (51-53; 89, 97) mag op die eerste oog ontstel, by rustige herlesing is hulle nie prikkelend nie, selfs nogal gevoelig geskryf. Kruhede soos op bl. 24, 126, 127 moet mens aanvaar as funksioneel

Die agtiende-eeuse Fransman Joubert sê in een van sy sillogismes: „Le talent a-t-il donc besoin de passions? Oui de beaucoup de passions réprimées”. (Het die talent hartstogte nodig? Ja, baie, beteelde hartstogte.)

Literêr is my beswaar teen MISKIEN NOOIT dat hier nie beteelde hartstog aan die woord is nie. Die skrywer was eerder daarop uit om 'n demonstrasie te gee van die reg wat die kunsteenaar het om hartstog uit te beeld. En die resultaat is net so power as die van Busken Huet in sy roman LIDEWYDE. Dit het 'n bloedlose, hartoglose boek gebly met bloedlose mense - Gunhilde is 'n skim.

Ek kan nie glo dat hierdie demonstrasieroman vol bravoure maar nie pornografies van strekking nie, op die gesofistikeerde leser vir wie dit bedoel is, die waarskynlike leser, 'n skadelike

invloed sal hê nie -- wel sal daardie leser hom vererg oor die onegtheid.

Die ongesofistikeerde leser sal dit nie lees nie, dit moontlik deurblaai op soek na die seksgedeeltes waarvan hy gehoor het.

3. Verskillende kere (ook hier weer bravoure!) beleef André herinneringe aan intieme omgang met gekleurde (Oosterse, Wes-Indiese)vroue (37; 54; 64; 146). Let wel: hoewel ook hier opsetlikheid in die spel is, het dit in die vreemde plaasgevind en is dit nie 'n direkte pleidooi vir rassevermenging in ons land nie.

Daar is etlike steurende verwysings na die Bybel. Die ergste lyk op die eerste oog dié op bl. 37. Mireille van Martinique sê „een nag in die stilte, anderkant die liefde van die lyf": „Mooi: dis alles wat begin". André se reaksie hierop is:

„In die begin was die Woord?

Nee. In die begin was net die begin. In die begin was man en vrou. En toe het die woord gekom en alles bederf".

Hierdie soort woordspeling n.a.v. een van die diepsinnigste en mees fundamentele tekste in die Bybel staan hier taamlik verbandloos en sal by baie ergernis verwek. Regverdigheidshalwe moet ek egter daarop wys dat „woord" die tweede keer met 'n klein letter gebruik is in die betekenis van menslike instellings of wette.

Op bl. 110 word van die Faun vertel: „hy 't gesien hoe pare uit tuine verdryf word, Eden of Hyde Park, die Luxembourg-tuin in die skemer, die Tuine". Dit val kultuurhistories net so buite sy sfeer as die beeld „blare teen die son gekruisig soos Christus in die swoel-sensuele verband op bl. 112.

Op bl. 132 is 'n toespeling op die Woorde van die skeppingsverhaal: „Dit was dan die aand en die môre, die eerste dag van die vernietigende fees".

Godslasterlik sou ek hierdie gevalle nie noem nie, wel ligsinnige demonstrasie van die reg van heel vrye integrering van bekende woorde, wendinge en beelde uit die Bybel in sy denke en styl wat Brink vir die skrywer opeis om sy lewensgevoel te verbeeld selfs waar dit in radikale teenstelling staan tot die gees van die Skrif. Dit pretendeer eintlik om 'n ander interpretasie te wees. Ook in sy vorige werk kom dit telkens voor. Vir die Skrifgelowige doen dit dikwels as oneerbiedig aan.

SLOTSOM.

Ek moet beken dat ek dit baie moeilik vind om tot 'n finale besluit te kom. Ek voel baie huiwerig vir verbanning. Terselfdertyd erken ek die groot besware teen die boek. Daarom gaan ek my in hierdie stadium bepaal tot 'n opsomming van die voor en teë van albei standpunte. Dit kan miskien van nut wees by ons bespreking. Natuurlik is geen een van die volgende punte op sigself alleen deurslaggewend nie.

1. Die boek is in al sy vrygevochtenheid nie pornografies nie.
2. Vir die gesofistikeerde leser vir wie dit bedoel is, sal dit nie skadelik wees nie. Wel sal dit deur sy amorele strekking en as mislukte demonstrasieroman ergernis verwek, maar dié tipe leser kan dit „staan“.
3. Verbanning nadat dit byna 'n jaar lank vryelik versprei is maar weinig aandag getrek en hoofsaaklik afkeurende literêre kritiek ontvang het, sal dit 'n ongewenste publisiteit verskaf en juis die onwaarskynlike leser daarna laat gryp.
4. Verbanning sal waarskynlik deur die skrywer verwelkom word as bewys dat sy demonstrasie geslaag het. Doodswyg kan in so'n geval die effektiëfste antwoord wees.
5. Hoe ongeslaag ook, die outeur trag hier om nuwe struktuur-middele in die Afrikaanse roman in te voer, al is dit nie eie vinding nie.
6. Verbanning sal ongetwyfeld hewige en georganiseerde reaksie van skrywers en kunstenaars uitlok, die felle verwyd dat die Raad nuwe lewe, die skeppende verbeelding wil smoor. Hulle loer lankal op so'n kans maar kan tot nog toe geen vatkans kry nie.

7. Ook dit kan nie die deurslag gee nie, maar maak tog dat ons ons baie goed rekenskap moet gee voor ons besluit: Verban-^{ing} ning sal ongetwyfeld tot 'n appélsaak lei, waarby die appelan kan staat maak op die morele en finansiële steun van die meeste skrywers en kunstenaars. Dis 'n kans wat hulle sou verwelkom. Ons moet dus oortuig wees dat hierdie werkie van genoegsame belang en 'n voldoende duidelike geval is om 'n toets aan te durf waarvan die uitslag van vërreikende betekenis sal wees. Vir diegene wat nie twyfel aan die noodsaaklikheid van verbanning nie, sal so 'n toets natuurlik net so welkom wees.
8. Die spil waar vir my alles om draai, is: wie is die waarskynlike lesers. Ek het my mening hieroor uitgespreek, maar dis natuurlik 'n subjektiewe oordeel. As die leserskring veel wyer strek, sal die gronde vir verbanning weens skadelikheid en aanstootlikheid veel dwingender wees. Ons sal egter nie kan verban alleen omdat daar altyd die moontlikheid bestaan dat die boek in die hande van 'n geestelik onvolwassene sou kon val nie.- dan sou daar maar bitter min publikasies deurgelaat kan word. Dat die roman in ons skole ingevoer sal word is vir my 'n onverantwoordelike bewering en getuig nie van vertroue in ons onderwys nie. Kritiese studie daarvan onder goeie leiding kan senior studente ten goede kom.
9. Daar is hierdie belangrike prinsipiële vraag: kan dinge wat in 'n kunswerk nie as aanstootlik of skadelik beskou word nie omdat hulle funksioneel is vir die aanvaarbare strekking, nog aanvaarbaar bly as hulle in 'n mislukte werk skeef getrek is, 'n speel word met vuur?
10. Ek het gewys op die te verwagte reaksie as die boek verban word. Ook deurlating sal heelwat opskudding verwek.

G. DEKKER

.....

POTCHEFSTROOM.

2 April 1968.

2. BESONDERHEDE VAN DIE PUBLIKASIE ~~XXXXXXXXXXXX~~ EN
TEN OPSIGTE WAARVAN HIERDIE VERKLARING UITGEREIK
IS EN DIE BEVINDING VAN DIE RAAD TEN OPSIGTE DAAR-
VAN.

(i) Naam en/of be- skrywing van die publikasie of voorwerp	(ii) Skrywer of voort- bringer	(iii) Bevinding
MISKIEN NOOIT	André P. Brink	NIE ONGEWENS NIE.

3. VOLGNOMMER EN DATUM VAN AANSOEK:
 U 3/3 gedateer 2.2.1968.
